

”Kvinnens valgdeltakelse i Norge fra 1901 til 1930”

HIS3090- Fordypningsoppgave

Våren 2012

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Ida T. Austad

Antall tegn: 25.406

Tema og problemstilling.

Allmenn stemmerett innebærer at kvinner og menn har lik rett til å benytte seg av valgkanalen, men opp gjennom tiden har det ikke vært en selvfølge at kvinner skulle ha de samme politiske rettighetene som menn. I Norge fikk kvinner imidlertid stemmerett på lik linje med menn uten de store og voldsomme opptøyene, men det tok tid og det eksisterte en klar uttrykt motstand. Det ble blant annet argumentert med at det var imot kvinners natur å være deltakende i politikk, det var menns anliggende. I 1890 viste Biskop Heuch advarende til eksempler fra Amerika hvor amerikanske leger hadde funnet ”at der, hvor Kvinderne gjennom et Par Slægtled har været emanciperede og gjort Mandens Gjerning, der fremkommer der en steril Kvindetype, som i mange Henseender varierer fra den ordinære Kvindetype” (sitert i Means 1973:24-25). På tross av dette ble det i 1884/1885 dannet kvinnesaksorganisasjon og stemmerettsforening (Raaum 1995:31-33), noe som ifølge Stein Rokkan¹ må dannes for å skape legitimitet for kvinnesaken og aksept for at kvinner kan fungere som politiske aktører. I 1901 vedtok Norges Storting en lov som ga kvinner kommunal stemmerett hvis de eller deres ektemenn hadde skattet av en viss minimumsinntekt, og i 1910 fikk kvinner stemmerett ved kommunevalg på lik linje med menn. Begrenset stemmerett for kvinner ved stortingsvalg ble innført i 1907 og full stemmerett ble vedtatt i 1913 (Means 1973:24, SSB 2010:7).

Hensikten med denne oppgaven er å undersøke hva som kjennetegnet de første valgene der kvinner hadde mulighet til å påvirke ved bruk av valgkanalen. Dermed er kvinners valgdeltakelse fra 1901 og frem til 1930 undersøkt. I første del av oppgaven er kvinners bruk av stemmeretten deskriptivt undersøkt. Her blir det sett på hvorvidt kvinner benyttet stemmeretten i forhold til menns bruk av stemmerett, samt forskjeller mellom kvinners bruk av stemmerett i by og landdistrikter. I andre del av oppgaven er det undersøkt hva som kunne være av betydning for hvorvidt kvinner stemte ved valg.

Problemstilling:

Hva kjennetegner de første valgene i Norge der kvinner hadde stemmerett og hva var av betydning for hvorvidt de benyttet stemmeretten?

¹ Stein Rokkan (1987) har kommet med en modell kalt terskelmodellen, som innebærer fire institusjonelle terskler i parlamentarisk politikk som må krysses før kvinner kan anses for å være likestilte menn på det politiske planet. Tersklene er henholdsvis legitimering, inkorporering (allmenn stemmerett), representasjon og utøvende makt.

Datamaterialet, forskningsdesign og metode.

Datamaterialet som blir benyttet i analysene er hentet fra Statistisk sentralbyrå. Det forelå et forslag i Stortinget før kommunevalget i 1907, som omhandlet kommunal stemmerett for kvinner etter de samme stemmerettsreglene som var gjeldene for menn. Det var imidlertid en forutsetning at Stortinget skulle få tilgang til fullstendig statistikk om kommunevalgene, og en slik utredning ble overlatt til Det Statistiske Centralbureau (SSB 2010:9). ”Det følgende Storting skulde tilveiebringes en fuldstændig statistik vedkommende kommunevalget i 1907, om mulig supplert med en del oplysninger vedrørende valgene i 1904” (Det Statistiske Centralbureau 1908:1). Sekretær J. Arneberg ble arbeidets leder og arbeidet ble supplert med Tallak Lindstøl sine statiske analyser av valgene i 1901 (Det Statistiske Centralbureau 1908:1). Beslutningen om kommunal stemmerett for kvinner på lik linje med menn ble innført ved neste kommunevalg i 1910, men det var et ønske fra Justisdepartementet om å få tilgang til valgstatistikk også ved dette og senere valg. Justisdepartementet uttalte i 1908 at ”utarbeidelsen og utgivelsen av omhandlede statistik ogsaa for fremtiden skulde overtages av byraaet” (Det Statistiske Centralbureau 1911:1). Dermed har Statistisk sentralbyrå stått for samling av valgdata fra starten av 1900-tallet og frem til i dag, og disse dataene blir benyttet i analysene².

Noen kommentarer om reliabilitet kan være på sin plass. Reliabilitet vil si pålitelighet, hvorvidt dataene er til å stole på (Kjeldstadli 1999:237). Det er altså Statistisk sentralbyrå som har samlet inn dataene, og man må stole på at det er gjort på en god måte. Det er imidlertid ca hundre år siden tallene ble innsamlet, og man hadde begrenset erfaring med å samle inn valgstatistikk på den tiden, hvilket medfører at man må ha et visst kildekritisk blikk på dataene. Det Statistiske Centralbureau (1908:1) skrev selv at det blant annet var en hyppig forekomst av feilaktig innførsel i manntallet av ikke stemmerettskvalifiserte kvinner og at det var behov for å kreve supplerende opplysninger ved valget i 1907. Imidlertid hevder Statistisk Centralbureau at fra 1910 medførte forenklete stemmerettsforhold og mer korrekt manntallsføring at feil i dataene var lite sannsynlig. Eventuelle feil ”er isaafald saa ubetydelige, at de kan sættes ganske ut av betragtning” (Statistisk Centralbureau 1911:1-2). Selv med noen problematiske aspekter anser jeg dataene som gode nok til å utføre analysene og at resultatene kan benyttes.

² All statistikk er hentet fra ssb.no/histstat/

Analysen av kommune- og stortingsvalgene på starten av 1900-tallet er utført for å undersøke valgdeltakelse blant kvinner generelt, samt i forhold til menn. Videre undersøkes eventuelle forskjeller i deltakelsen mellom bosatte i landregioner og byregioner. Deretter utføres multivariate analyser, som vil si analyser hvor det inngår flere forklaringsvariabler. Hensikten er å undersøke hva som var av betydning for kvinners valgdeltakelse utover eventuelle forskjeller ved å være bosatt i land- eller byregioner. Enhetene i disse analysene vil være kvinners valgdeltakelse i norske byer med et innbyggertall på over 3000. Totalt inngår 558 enheter i analysen, det vil si kvinners valgdeltakelse i 558 byvalg, hvorav 300 er valgdeltakelse ved kommunevalg og 258 er ved stortingsvalg. Årsaken til at det er byer som er undersøkt i de multivariate analysene er for å avgrense omfanget, samt at ved å undersøke byer har man større innbyggertall, noe som er med på å redusere usikkerheten ved resultatene. Mange av valgsognene var så små at dersom de ble inkludert i analysene ville det kunne gi store utslag på resultatene om bare et par personer valgte å stemme eller ei. På den annen side vil det og kun undersøke byer gå på bekostning av representativiteten. Representativitet vil si hvorvidt man kan slutte fra en del til den helheten delen inngår i (Kjeldstadli 1999:239). Med andre ord er det vanskelig å si noe om kvinners valgdeltakelse i hele Norge, men man kan si noe om kvinners valgdeltakelse i norske byer, fordi her blir alle norske byer over en viss størrelse undersøkt.

Datamaterialet setter begrensninger for hvilke forklaringsvariabler som kan inkluderes i analysen, ettersom det er relativt begrenset informasjon som er innhentet. Valgene var og er hemmelige, så Statistisk sentralbyrå har samlet inn informasjon om hvor mange av menn og kvinner med stemmerett som avga stemme i de ulike valgsognene, samt hvor mange stemmer som var suspendert og forkastet. Med andre ord har man ingen sosiale bakgrunnsvariabler som alder og utdanning, noe som kunne vært av interesse for å forklare hva som hadde betydning for kvinners valgdeltakelse.

Analyser av samtlige valgsoqn.

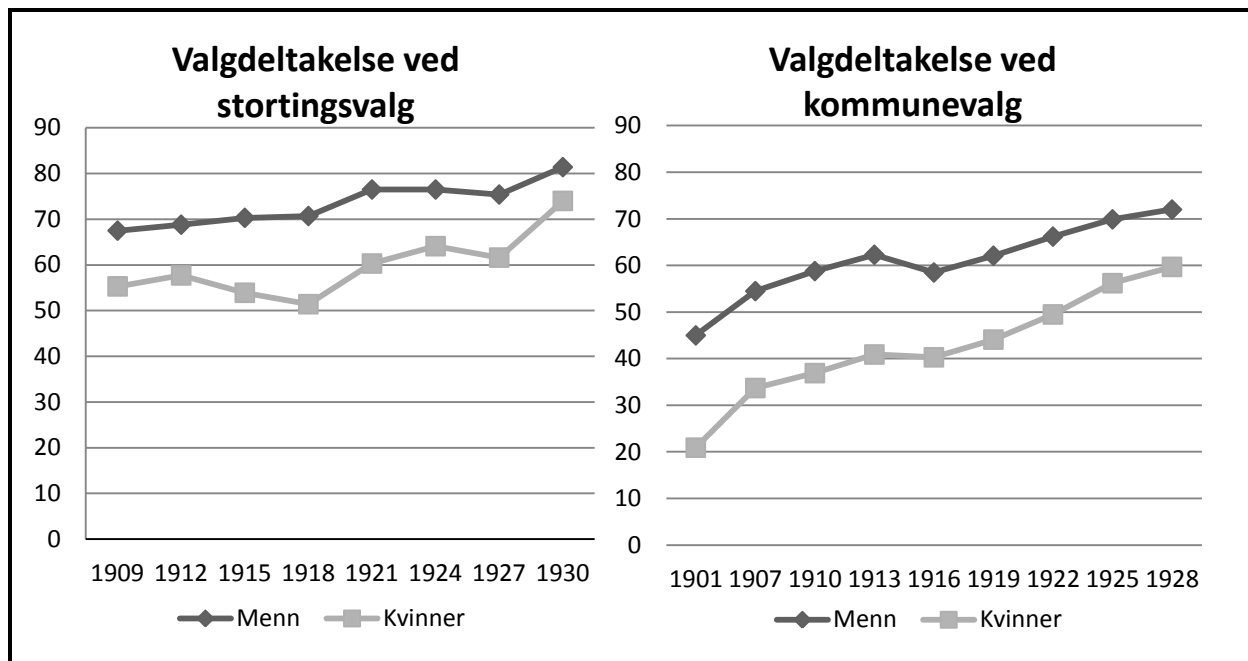

Diagram 1 og 2.

Diagram 1 og 2 viser andel kvinner og andel menn som stemte ved de ulike stortingsvalgene og kommunevalgene fra 1901 og frem til 1930. Andelen er beregnet ut ifra effektive stemmeberettigede, det vil si hvor mange av de med stemmerett som valgte å benytte den. For det første kan man se at valgdeltakelsen for både kvinner og menn var høyere ved stortingsvalgene enn ved kommunevalgene (for valg i samme tidsrom). For stortingsvalget i 1909 var andelen kvinner som stemte ca 55 prosent, året etter var det kommunevalg og andelen kvinner som avla stemme var da kun ca 37 prosent. At valgdeltakelsen var høyere ved stortingsvalg enn ved kommunevalg er noe man kan finne igjen i nyere forskning. En teori kalt Second-order election påpeker at valg til parlamentet tradisjonelt har vært "first-order" valg, ettersom de i stor grad blir ansett som viktigere enn lokalvalg, som dermed har blitt karakterisert som "second-order" valg. Det er mer som står på spill ved et stortingsvalg, det være seg hvem som skal styre landet og inneha de viktigste politiske embetene, ved et lokalvalg vil derimot de som velges i større grad få "mindre viktige" verv. Et av kjennetegnene på om et valg er first- eller second-order er valgdeltakelsen. Det er mindre som står på spill og dermed færre som tar seg tid eller ser det som formålstjenelig å stemme ved et "second-order" valg, enn ved et "first-order" valg (Reif og Schmitt 1980:8-9, Norris 1997:111-112). Med andre ord kan det se ut som om Second-order election-teorien også kan ha relevans når man undersøker tidlig norsk valgstatistikk.

Videre var andelen menn som stemte større enn andelen kvinner. Det er noe overraskende at forskjellen mellom kvinner og menns valgdeltakelse var så stor ved kommunevalgene i forhold til stortingsvalgene. Frem til nyere tid har det vært hevdet at kvinner i større grad har orientert seg mot konkrete saker og saker som geografisk sett er forankret i egen kommune eller fylke. Menn har imidlertid i større grad enn kvinner interessert og orientert seg mot rikspolitikken (Aars og Christensen 2010:22). Det har vært hevdet at kvinners politiske interessefelt har vært knyttet til hennes plass i samfunnet. Siden den i stor grad var i hjemmet med arbeidsoppgaver relatert til familie og hjem, så har man antatt at kvinners politiske interessefelt også hovedsakelig har omfattet de nære tingene og nærområdet, som igjen har betydd mer interesse for lokalvalg fremfor stortingsvalg. Med andre ord kunne man forvente at kvinners valgdeltakelse ved kommunevalg ville vært høyere enn ved stortingsvalg, samt at forskjellen mellom kvinner og menns valgdeltakelse ville vært større ved stortingsvalgene enn ved kommunevalgene, noe man ser ikke var tilfellet (dette kommer det mer om under diagram 5 og 6).

Valgdeltakelsen var i stor grad stigende med årene. Det kommer klart frem i diagram 2 som viser kommunevalgene, hvor deltakelsen ved det første valget med kvinnedeltakelse var ca 20 prosent for kvinner, for så å stige gradvis til ca 60 prosent i 1928. Det bør påpekes at stemmeretten for kvinner var begrenset ved kommunevalgene frem til 1910. Man kan til en viss grad se den samme tendensen for stortingsvalgene, men her er ikke tendensen helt konsistent. Det bør igjen påpekes at det var begrenset stemmerett for kvinner ved stortingsvalg frem til 1913. Dermed kan det tenkes at årsaken til at andelen kvinner som stemte var relativt ”høy” de første årene før den ble noe redusert idet kvinner fikk full stemmerett kan ha vært fordi kvinner med inntekt, eller var gift med en mann med skattbar inntekt stemte ved valg i større grad enn hva ”fattige” kvinner gjorde, og at valgdeltakelsen dermed gikk ned når ”fattige” kvinner også fikk stemmerett.

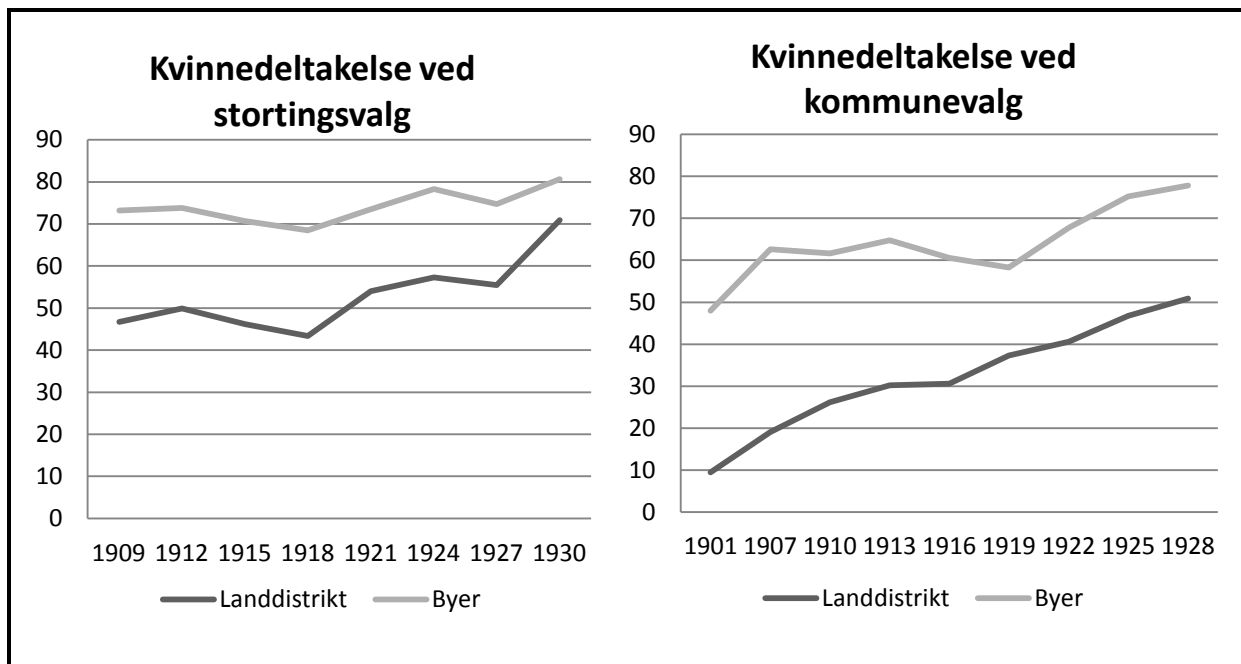

Diagram 3 og 4

Diagram 3 og 4 viser forskjellen i valgdeltakelse mellom kvinner som var bosatt i landdistrikter og byer, ved de ulike stortings- og kommunevalgene. Resultatene viser at valgdeltakelsen blant kvinner var markant høyere i byer enn i landdistrikter ved samtlige av valgene. At bybefolkningen var mer politisk aktive enn bosatte på landet, særlig blant kvinner, er et resultat som man har funnet også i senere tid både i Norge og i en rekke andre land (Means 1973:73). Videre får man bekreftet at valgdeltakelsen var økende med tiden, spesielt ved kommunevalgene. Faktisk var valgdeltakelsen for kvinner bosatt i byene nærmest lik ved kommunevalget i 1928 sammenlignet med stortingsvalgene i 1927 og 1930.

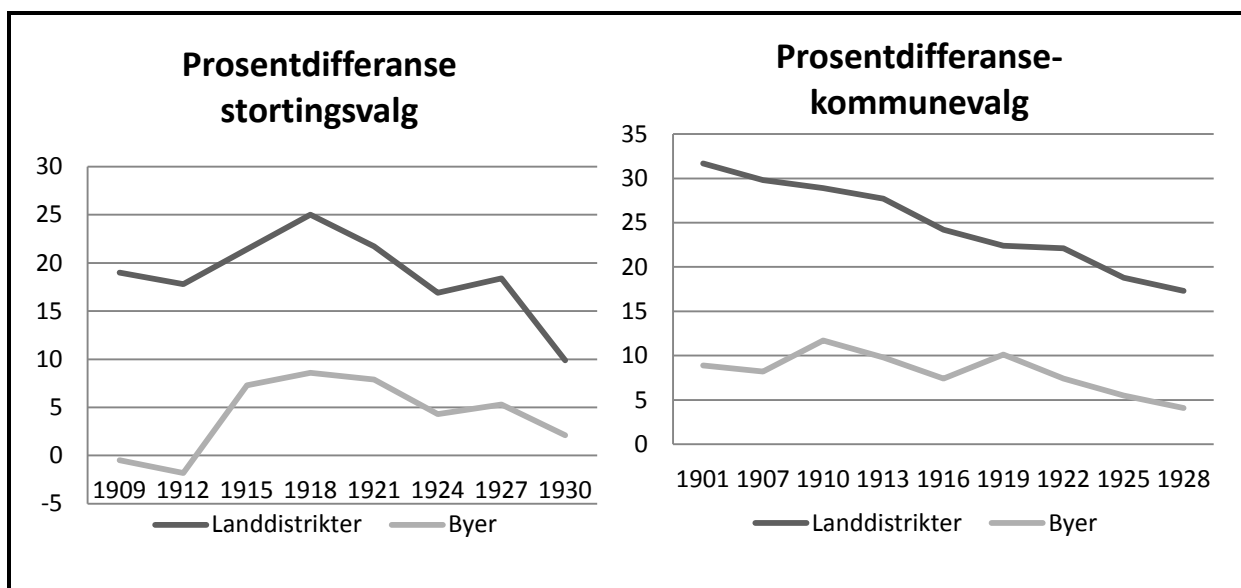

Diagram 5 og 6.

Diagram 5 og 6 viser prosentdifferanser, det vil si hvor mye større valgdeltakelsen var for menn enn for kvinner i landdistrikter og byer ved stortings- og kommunevalgene (menns valgdeltakelse minus kvinners valgdeltakelse). For det første kan man se at det var større forskjell mellom kvinner og menns valgdeltakelse i landdistriktene enn i byene ved alle valgene. Resultatene kan tyde på at forskjellene mellom menn og kvinners valgdeltakelse ble noe større da kvinner fikk full stemmerett (med unntak av for kvinner bosatt i landdistrikt ved kommunevalgene). Imidlertid ble forskjellene mellom menn og kvinners valgdeltakelse redusert med årene, ettersom kvinners valgdeltakelse økte i større grad enn menns valgdeltakelse. Ved analysenes siste år var det nesten ingen forskjell mellom kvinner og menns valgdeltakelse i byene ved både stortingsvalget (1930) og kommunevalget (1928), men det var fortsatt en forskjell i landsdistriktene, riktignok betydelig redusert.

Multivariate analyser av valgdeltakelse i byer.

Valg av analysemetode og operasjonalisering

I denne analysedelen blir multivariat lineær regresjonsanalyse benyttet (såkalt ordinary least squares/ OLS-regresjon), hvor man kan analysere sammenheng mellom en avhengig variabel og flere uavhengige variabler (forklaringsvariabler) samtidig. Variablene blir opprinnelig inkludert i analysen stegvis (sekvensiell analyse), det vil si at en og en variabel blir inkludert av gangen. Tabellen som viser den sekvensielle analysen ligger som vedlegg (vedlegg 2.), mens jeg her kun viser de direkte effektene. Direkte effekt vil si sammenhengen mellom en forklaringsvariabel og den avhengige variabelen etter at det er kontrollert for alle de andre variablene (Hellevik 2002:464). En multivariat analyse vil kunne gi et klarere bilde av hvilke variabler som var av betydning for kvinners valgdeltakelse, ettersom det da blir kontrollert for eventuelt korrelerende uavhengige variabler. Det må imidlertid påpekes at det kan eksistere flere mulige forklaringsvariabler enn de som er inkludert i denne analysen, ettersom datamaterialet ikke var så omfattende.

Variabler i lineære regresjonsanalyser bør være på intervall eller forholdstallsnivå, eventuelt dikotome, noe som vil si at variabelen kun har to verdier³. Den avhengige variabelen i analysen er andel av stemmeberettigede kvinner som avga stemme ved valget. Dette er en variabel som er målt i prosent og har dermed et absolutt nullpunkt, som vil si at variabelen er på forholdstallsnivå, og det er da ikke nødvendig med videre operasjonalisering av variabelen.

³ Se vedlegg 1. for en utgreiing om målenivå.

Det vil heller ikke være nødvendig å operasjonalisere den første uavhengige variabelen, år, ettersom historisk tid er en intervallvariabel (Hellevik 2002:178).

Landsdel er den andre uavhengige variabelen i analysen og har verdiene Østlandet, Sørlandet, Vestlandet og Midt/Nord- Norge. Landsdel er en variabel som ikke er på intervall eller forholdstallsnivå, dermed vil det være hensiktsmessig å omgjøre variabelen til såkalte dummyvariabler. Når man skal gjøre om en variabel som har flere enn to verdier til dummyvariabler må man først velge ut en verdi som skal være referansekategori, så definerer man dummyvariabler, en for hver verdi. Deretter kan man undersøke effekten av de ulike dummyvariablene sammenlignet med referansekategorien (Skog 2004:314-315). Referansekategorien i denne analysen er Østlandet, mens de andre verdiene (landsdelene) er dummyvariabler som sammenlignes med Østlandet.

Folkemengde grupperes i fire, hvor hver verdi omfatter ca 25 prosent av enhetene (byene). Ved å gruppere variabelen kan det hevdes at den ikke lenger er på intervall- eller forholdstallsnivå, dermed omgjøres variabelen til dummyvariabler. Referansekategorien er gruppen bestående av de minste byene, med folketall mellom 3000 og 4999. Middels folkemengde tilsvarer 5000-9999 innbyggere, middels/høy folkemengde er 10.000 til 14.999 innbygger, mens høy folkemengde er byer med innbyggertall over 15.000. Det medfører at høy folkemengde inneholder et stort spekter av byer med ulik folkemengde, fra 15.000 og til nesten 260.000, noe som kan være problematisk.

Menns valgdeltakelse er i likhet med kvinners valgdeltakelse målt i prosent, og er dermed en variabel på forholdstallsnivå, og vil ikke bli operasjonalisert videre. Et mulig problematisk aspekt ved å inkludere menns valgdeltakelse i en regresjonsanalyse er kausalforholdet. Det kan argumenteres for at det er andel kvinner som deltok ved valg som påvirket andel menn som deltok og ikke motsatt. Imidlertid antas det at det i større grad er menns valgdeltakelse som påvirker kvinners valgdeltakelse, med begrunnelse i at menn hadde større erfaring med å delta ved valg og på grunn av kjønnsrollemønsteret på den tiden.

Analysens resultater⁴

	Ustandardiserte effekter B	
	Stortingsvalg	Kommunevalg
År	-0,23**	0,27**
Sørlandet	-4,0*	1,30
Vestlandet	-1,72	-3,35**
Midt- og Nord- Norge	-3,82**	-4,78**
Middels folkemengde	0,03	-3,75**
Middels/ høy folkemengde	-1,17	-4,49**
Høy folkemengde	0,69	-2,21
Menns valgdeltakelse i prosent.	0,64**	0,92**

Tabell 1. *signifikant på .05- nivå. **signifikant på .01- nivå.

Tabell 1 viser resultatene av de multivariate analysene som ustandardiserte koeffisienter, B, som utgjør forventet forskjell på den avhengige variabelen dersom forskjellen på den uavhengige variabelen er en skalaenhet, mens de øvrige uavhengige variablene holdes konstante (Christophersen 2009:144).

Den direkte effekten av den første variabelen *år* var signifikant negativ for stortingsvalgene. Dette betyr at en økning på en skalaenhet for år ville medføre at valgdeltakelsen for kvinner ville blitt redusert med 0,23 prosentpoeng dersom de øvrige variablene ble kontrollert for (holdt konstant). Noe av forklaringen på den negative trenden kan sannsynlig være at effekten av *år* ble sterkere (i større grad negativ) når menns valgdeltakelse ble inkludert i analysen (se vedlegg 2). Dette kan tyde på at kvinner og menns valgdeltakelse var korrelert. Siden menns

⁴ For å utføre analysene er SPSS versjon 19 benyttet.

valgdeltakelse økte med tiden⁵, blir årsvariabelens effekt på kvinners valgdeltakelse sterkere og signifikant negativ når menns valgdeltakelse blir inkludert i analysen (kontrollert for)⁶. Effekten av år er imidlertid signifikant positiv ved kommunevalgene. Ved en økning på ett år så steg kvinners valgdeltakelse ved kommunevalgene med 0,27 prosentpoeng når det kontrolleres for de øvrige variablene. Det samstemmer med de bivariate analysene som viste at kvinners valgdeltakelse økte i stor grad fra analysens første år og frem til analysens siste år.

Effektene av landsdel, det vil si å bo i de andre landsdelene i forhold til Østlandet, er i hovedsak negative når det kontrolleres for de øvrige variablene. For stortingsvalg er effekten av Vestlandet negativ, men ikke signifikant. De to andre landsdelsvariablene er imidlertid signifikante. Effekten av å bo på Sørlandet og Midt/Nord- Norge i forhold til Østlandet er på ca minus 4 prosentpoeng. Det vil si at det var en signifikant høyere valgdeltakelse blant kvinner på Østlandet enn hva tilfellet var i de to andre landsdelene. Resultatene for kommunevalgene viser at det også her var negative effekter, med unntak av for Sørlandet hvor effekten var positiv, men ikke signifikant. Kvinner bosatt på Vestlandet og Midt/Nord-Norge hadde en lavere valgdeltakelse enn hva tilfellet var for kvinner bosatt på Østlandet, henholdsvis på 3,35 og 4,78 prosentpoeng.

Den tredje variabelen, *folkemengde*, har ikke signifikante direkte effekter på kvinners valgdeltakelse ved stortingsvalg. Det vil si at det ikke forekom store forskjeller i valgdeltakelse i byer av ulik størrelse når det ble kontrollert for de andre variablene. For kommunevalgene er det imidlertid signifikante resultater. Her kan det være formålsmessig og ikke legge stor vekt for resultatene for høy folkemengde, ettersom denne dummyvariabelen har så stor spredning, samt at noen av enhetene i stor grad skiller seg fra de andre enhetene, spesielt gjelder dette Kristiania som hadde godt over 200.000 innbyggere. Utelukker man høy folkemengde fremkommer det at ved økende bystørrelse reduseres valgdeltakelsen blant kvinner når det kontrolleres for år, landsdel og menns valgdeltakelse. Med andre ord var valgdeltakelsen blant kvinner ved kommunevalg større i mindre byer, enn i større byer (det er imidlertid viktig å huske at her undersøkes kun byer, og de bivariate analysene viste at landdistrikter hadde en lavere valgdeltakelse enn byene).

⁵ Resultatet av en bivariat analyse mellom år og menns valgdeltakelse ved stortingsvalg var signifikant positiv på .05-nivå.

⁶ En større utgreiing om dette resultatet er i vedlegg 3

Den fjerde variabelen er menns valgdeltakelse og her finner man klart signifikante og relativt sterke effekter. Dersom menns valgdeltakelse økte med ett prosentpoeng, så økte kvinners valgdeltakelse med 0,64 prosentpoeng ved stortingsvalgene og hele 0,92 prosentpoeng ved kommunevalgene. Dette tyder på at menn og kvinners valgdeltakelse var sterkt korrelert, og at i byer der mange menn benyttet stemmeretten så gjorde mange kvinner det også.

Forklart varians

Forklart varians (R^2) vil si hvor mye av variansen til avhengig variabel, kvinners valgdeltakelse, som de uavhengige variablene forklarer. Når det kontrolleres for flere uavhengige variabler som antas å ha en effekt på avhengig variabel, kan man forvente en økning i forklart varians. Hvor stor denne økningen er, vil imidlertid være avhengig av i hvor stor grad forklaringsvariablene overlapper seg imellom, det vil si i hvilken grad forklaringsvariablene er korrelert med hverandre⁷ (Skog 2004:270). Ettersom R^2 , som vil si predikert, statistisk forklart, varians er systematisk for høy, bør den korrigeres, dermed er det fornuftig å benytte justert R^2 (Christophersen 2009:141)⁸.

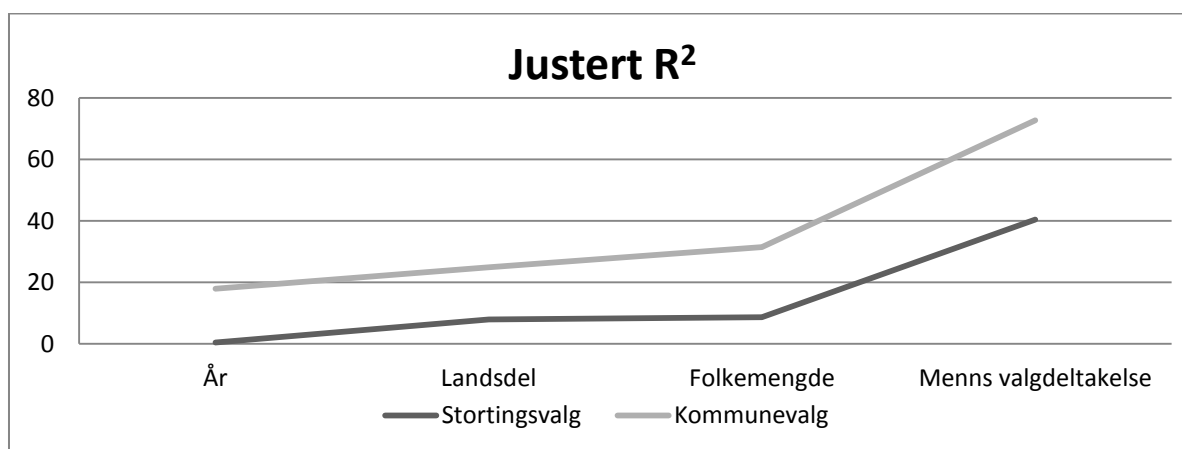

Diagram 7. Økning i forklart varians for hver variabel som inkluderes i analysen.

Variabelen *år* forklarer svært lite av variansen til valgdeltakelse blant kvinner ved stortingsvalgene, mens den forklarer ca 20 prosent av variansen for kommunevalg. Den forklarte variansen øker noe når landsdel inkluderes i analysen, både når stortingsvalg og kommunevalg undersøkes. Økningen er imidlertid ikke veldig stor og den øker heller ikke i stor grad når folkemengde tas med i analysene. Når menns valgdeltakelse inkluderes i

⁷ Se vedlegg 4. for mer om forklart varians.

⁸ Justert R^2 finner man når man utfører sekvensiell analyse, resultatene kan undersøkes nærmere i vedlegg 2 og 4.

analysene, stiger derimot den forklarte variansen markant. For stortingsvalg stiger den med over 30 prosent og for kommunevalg med over 40 prosent. Med andre ord kan det hevdes at den viktigste forklaringsfaktoren for hvorvidt det var en høy eller lav valgdeltakelse for kvinner i en by, var hvor høy valgdeltakelsen var blant menn.

Justert R^2 for alle de uavhengige variablene samlet sett er på ca 40 prosent for stortingsvalg, og må anses som relativt høyt sett med samfunnsvitenskapelige øyne. Det medfører at justert R^2 på over 70 prosent, som er tilfellet for kommunevalg, er meget høyt. Med andre ord forklarer variablene i analysen en god del av forskjellene i valgdeltakelsen blant kvinner i de ulike byene. Det vil si at variablene til en viss grad forklarer hvorfor det i noen byer var en relativ høy valgdeltakelse blant kvinner, mens valgdeltakelsen var lavere i andre byer.

Konklusjon.

Ved bruk av statistiske analyser har spørsmålene om hva som kjennetegnet de første valgene i Norge hvor kvinner deltok, samt hva som var av betydning for hvorvidt kvinner deltok, blitt belyst.

De første valgene hvor kvinner hadde mulighet til å stemme var for det første kjennetegnet ved at valgdeltakelsen var høyere ved stortingsvalgene enn ved kommunevalgene.

Valgdeltakelsen både blant menn og kvinner var økende frem mot analysenes siste år, spesielt ved kommunevalgene. Valgene var kjennetegnet ved at menn i større grad enn kvinner benyttet seg av muligheten til å stemme når samtlige valgsgogn undersøkes under ett, men det var en relativ stor forskjell mellom kvinners valgdeltakelse i landsregioner og byregioner.

Kvinner bosatt i byer brukte i større grad stemmeretten sammenlignet med hva kvinner i landsdistriktene gjorde, spesielt ved kommunevalgene. Kvinner i byene brukte stemmeretten i nesten like stor grad som menn både ved kommunevalg og stortingsvalg. I landdistriktene var andelen kvinner som stemte mye lavere enn andelen menn, men denne differansen ble redusert frem mot analysens siste år.

Resultatene av de multivariate analysene viser at valgdeltakelsen blant kvinner i de ulike byene i stor grad var påvirket av menns valgdeltakelse. Det vil si at i byer hvor valgdeltakelsen blant menn var høy var også valgdeltakelsen høy blant kvinner, mens det i byer hvor det var en liten andel av menn som benyttet stemmeretten sin var det også få kvinner som stemte. Dette var gjeldende både ved stortingsvalg, men spesielt ved

kommunevalg. Variabelen år hadde mindre og divergerende betydning, i den forstand at ved stortingsvalgene var den direkte effekten av år negativ, mens den var positiv ved kommunevalgene. Resultatene av analysene viser også at kvinner bosatt i andre landsdeler enn Østlandet til en viss grad hadde lavere valgdeltakelse. Ved kommunevalgene var det en lavere valgdeltakelse blant kvinner i de større byene sammenlignet med de små byene.

Samlet sett forklarer analysenes fire uavhengige variabler mye av forskjellene i kvinners valgdeltakelse i ulike byer, ved de første stortingsvalgene og kommunevalgene der kvinner hadde stemmerett.

Vedlegg

1. Mer om målenivå:

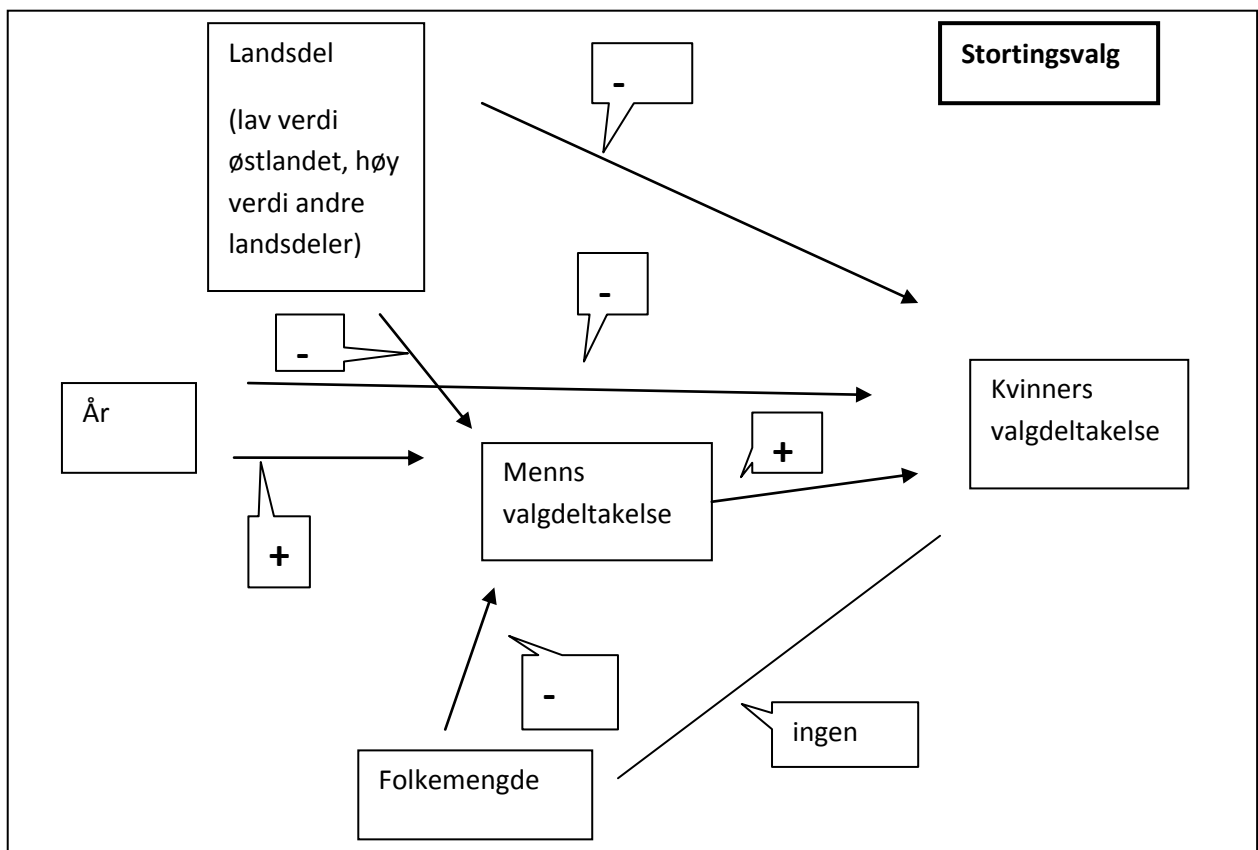
En variabel kan ha fire ulike målenivå, og variabelenes målenivå avgjør hva slags analyser man kan benytte. Nominalnivå vil si at enhetene kun kan klassifiseres i gjensidig utelukkende kategorier, for eksempel nasjonalitet. Dersom variabelen er på ordinalnivå kan man klassifisere enhetene i kategorier som også er rangordnet, for eksempel som en gradering av bra, bedre og best. Videre er en variabel på intervallnivå dersom enhetene kan klassifisere enhetene i ulike kategorier hvor det er mulig å måle avstanden mellom kategoriene, et eksempel på dette er temperaturskalaen. Det fjerde målenivået er forholdstallsnivå, her har man i tillegg til en måleenhet også et absolutt nullpunkt, som for eksempel alder. En variabel kan også være dikotom, som vil si at det kun er to kategorier. Et eksempel på en dikotom variabel er kjønn som har verdiene mann og kvinne. Dikotome variabler har kun ett intervall, som medfører at man kan benytte de statistiske teknikkene man ønsker uten å bekymre seg for hvilket målenivå de forutsetter (Hellevik 2002:177-179/182).

2. Sekvensiell analyse:

	Stortingsvalg Ustandardisert koeffisienter B				Kommunevalg Ustandardiserte koeffisienter B			
	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
År	-0,12	-0,11	-0,11	-0,23**	0,68**	0,70**	0,72**	0,27**
Sørlandet		-8,66**	-9,17**	-4,0*		-4,95*	-6,87**	1,30
Vestlandet		-2,82	-3,07	-1,72		-7,59**	-8,04**	-3,35**
Midt- og Nord-Norge		-3,95*	-4,86**	-3,82**		-8,19**	-11,18**	-4,78**
Middels folkemengde			-2,19	0,03			-7,29**	-3,75**
Middels/høy folkemengde			-3,50*	-1,17			-10,17**	-4,49**
Høy folkemengde			-0,97	0,69			-6,80**	-2,21
Menns valgdeltakelse i prosent.				0,64**				0,92**

Tabell 1. *signifikant på .05- nivå. **signifikant på .01- nivå.

3. Kausalmodell for stortingsvalg:

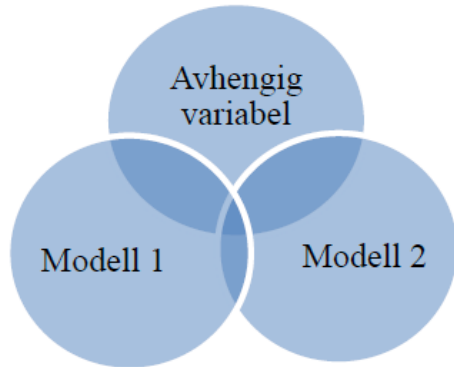

Kausalmodellen for stortingsvalg gir en forklaring på hvorfor effekten av år var negativ på kvinners valgdeltakelse i byene. De bivariate analysene viste at valgdeltakelsen blant kvinner var nokså stabil med tiden, ettersom den varierte mellom 70 og 80 prosent. Imidlertid var den direkte effekten av år signifikant negativ. Årsaken til at kvinners valgdeltakelse ved stortingsvalg i realiteten ikke ble redusert med tiden var fordi effekten av år via menns valgdeltakelse var positiv. Menns valgdeltakelse økte med tiden, og økt valgdeltakelse blant menn førte til økt valgdeltakelse blant kvinner. Dermed hadde år to motstridende effekter på kvinners valgdeltakelse ved stortingsvalg i byer. En negativ direkte effekt og en positiv indirekte effekt via menns valgdeltakelse.

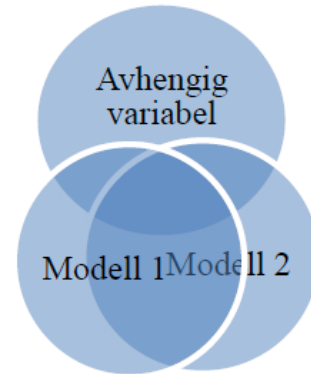
4. Mer om forklart varians:

Når det kontrolleres for flere uavhengige variabler som antas å ha en effekt på avhengig variabel, kan man forvente en økning i forklart varians. Hvor stor denne økningen er, vil

imidlertid være avhengig av i hvor stor grad forklaringsvariablene fra modell 1, 2, 3 og 4 overlapper seg imellom. Det vil dermed være avhengig av i hvilken grad forklaringsvariablene er korrelert med hverandre (Skog 2004:270).

Liten korrelasjon, de to modellene (viser med 2 og ikke 4 modeller) vil sammen forklare en vesentlig høyere del av variasjonen til kvinners valgdeltakelse enn hva hver modell alene gjør.

Høy korrelasjon, de to modellene vil sammen bare forklare noe mer av variasjonen i kvinners valgdeltakelse enn hva hver modell alene gjør.

Model Summary – For stortingsvalg

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
	Valgtype = Stortingsvalg (Selected)			
1	.088 ^a	.008	.004	9.45579
2	.305 ^b	.093	.079	9.09318
3	.332 ^c	.110	.086	9.06002
4	.650 ^d	.423	.404	7.31365

a. Predictors: (Constant), År

b. Predictors: (Constant), År, Vestlandet, Sørlandet, Midt- og Nord- Norge

c. Predictors: (Constant), År, Vestlandet, Sørlandet, Midt- og Nord- Norge, Middels/høy folkemengde, 10.000-14999, Middels folkemengde, 5000-9999, Høy folkemengde, 15.000+

d. Predictors: (Constant), År, Vestlandet, Sørlandet, Midt- og Nord- Norge, Middels/høy folkemengde, 10.000-14999, Middels folkemengde, 5000-9999, Høy folkemengde, 15.000+, Avgivne stemmer i prosent menn

Model Summary – For kommunevalg

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
	Valgtype = Kommunevalg (Selected)			
1	.426 ^a	.182	.179	12.04657
2	.509 ^b	.259	.249	11.52482
3	.575 ^c	.330	.314	11.01089
4	.857 ^d	.734	.727	6.94670

a. Predictors: (Constant), År

b. Predictors: (Constant), År, Vestlandet, Sørlandet, Midt- og Nord- Norge

c. Predictors: (Constant), År, Vestlandet, Sørlandet, Midt- og Nord- Norge, Middels/høy folkemengde, 10.000-14999, Høy folkemengde, 15.000+, Middels folkemengde, 5000-9999

d. Predictors: (Constant), År, Vestlandet, Sørlandet, Midt- og Nord- Norge, Middels/høy folkemengde, 10.000-14999, Høy folkemengde, 15.000+, Middels folkemengde, 5000-9999, Avgivne stemmer i prosent menn

Kilder

Datamaterialet er hentet fra Statistisk sentralbyrås nettsider:

- ssb.no/histstat

Litteraturliste

Christophersen, Knut-Andreas (2009). *Databehandling og statistisk analyse med SPSS*. Unipub.

Det Statistiske Centralbureau (1908). "Kommunevalgene 1907. Med opplysninger om valgene i 1901 og delvis i 1904" *Norges offisielle statistik V. 61*. H. Aschehoug & Co: Kristiania.

Det Statistiske Centralbureau (1911). "Kommunevalgene 1910" *Norges offisielle statistik V. 137*. H. Aschehoug & Co: Kristiania.

Hellevik, Ottar (2002). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kjeldstadli, Knut (1999). *Fortida er ikke hva den en gang var*. Oslo: Universitetsforlaget.

Means, Ingunn Norderval (1973). *Kvinner i norsk politikk*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag

Norris, Pippa (1997). "Second-Order Elections". *European Journal of Political Research*. 31(1997) 109-124.

Reif, Karlheinz og Hermann Schmitt (1980). "Nine Second-order National Elections- A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results". *European Journal of Political Research* 8 (1980) 3-44.

Rokkan, Stein (1987). *Stat, nasjon, klasse. Essays i politisk sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Raaum, Nina C. (1999). "Kvinner i offisiell politikk: historiske utviklingslinjer", kap. 2 i Christina Bergqvist m.fl. (red.). *Likestilte demokratier?* Oslo: Universitetsforlaget.

Skog, Ole-Jørgen (2004). *Å forklare sosiale fenomener en regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal.

Statistisk sentralbyrå (2010). «Stemmeberettigede ere de norske Borgere» – *Historisk utvikling i stemmerett, valgdeltakelse og valgte 1814–2009*.

Aars, Jacob og Dag Arne Christensen (2010). *Hvis bare flere kunne stille! Politisk motivasjon blant kvinner og menn*. Uni Rokkansenteret: Bergen.